

Н. О. Мельничук,

Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича, м. Чернівці

КОНОТАТИВНА СЕМАНТИКА АНГЛІЙСЬКИХ ЕМОТИВНИХ АД'ЕКТИВІВ

Опис семантичної будови емотивних одиниць дає можливість адекватно реконструювати світ емоцій людини та допомагає краще зрозуміти як він втілюється в мові. Компоненти конотації в структурі лексичного значення емотивного ад'єктива є важливими характеристиками мовних засобів, що вживаються для кодифікованого вираження емоцій в мовленнєвому спілкуванні, справляючи емоційний ефект на реципієнта. Проблема є важливою для дослідження, адже емотивний прикметник характеризується складною семантичною структурою та виконує прагматичну функцію в мовленні.

Ключові слова: емоція, семантична структура, конотація, емотивність, експресивність, оцінність.

Описание семантического строения эмотивных единиц дает возможность адекватно реконструировать мир эмоций человека и помогает лучше понять как он воплощается в языке. Компоненты коннотации в структуре лексического значения эмотивного адъектива являются важными характеристиками языковых средств, употребляемых для кодифицированного выражения эмоций в речевом общении, производя эмоциональный эффект на реципиента. Данная проблема важна для исследования, поскольку эмотивное прилагательное характеризуется сложной семантической структурой и выполняет прагматическую функцию в речи.

Ключевые слова: эмоция, семантическая структура, коннотация, эмотивность, экспрессивность, оценочность.

The description of semantic structure of emotive units enables to reconstruct adequately the world of human emotions and helps to understand better how it is embodied in the language. Components of connotation in the structure of lexical meaning of emotive adjective are important characteristics of linguistic units that are used for a codified expression of emotions in speech communication, producing an emotional effect on the recipient. This problem is important for research because emotive adjective is characterized by a complex semantic structure and fulfils a pragmatic function in speech.

Key words: emotion, semantic structure, connotation, emotiveness, expressiveness, evaluation.

Мова як поліфункціональна універсальна система знаків є засобом формування, передачі та вираження думок, почуттів та оцінок. Реалізуючи свою основну функцію – прояву мислення в процесі комунікації [9, с. 140], мова слугує не тільки для передачі інформації, а й для вираження внутрішнього світу мовця, який стає об'єктом мовної номінації. Унікальність емоцій порівняно з іншими об'єктами номінації виявляється, насамперед, у різноманітті та багатстві мовних засобів їх вираження, до яких відноситься відповідна лексика, синтаксичні конструкції та інтонація.

Системний підхід до вивчення лексики англійської мови викликає необхідність виявлення закономірностей функціонування її окремих компонентів. Стаття присвячена дослідженню проблеми семантики конотації в структурі емотивних прикметників англійської мови. Актуальність обраної тематики зумовлена необхідністю визначення природи емотивної лексики та її мовностилістичних особливостей, що є однією з найважливіших проблем сучасної лексичної семантики, адже глибинний аналіз семантичної будови емотивних одиниць дає можливість адекватно реконструювати світ емоцій людини та допомагає краще зрозуміти як він втілюється в мові та мовленні. Дослідження дає можливість виокремити основні характеристики емотивних елементів та дослідити особливості їх вживання в англійській мові. Метою розвідки є відображення мовленнєвої реалізації психологічного аспекту емоційності в структурі англійських ад'єктивів за допомогою конотативної семантики, присутньої в їх лексичному значенні. Поставленою в дослідженні метою передбачено виконання таких завдань як визначення ролі емотивної лексики в мові та мовленні, встановлення особливостей функціонування основних компонентів конотації в структурі лексичного значення слова та аналіз їх особливостей в семантиці англійських емотивних ад'єктивів.

Вивчення лінгвістичної категорії емотивності, а також засобів її вираження стали предметом дослідження таких видатних мовознавців як Ю. Д. Апресян, Н. Д. Арутюнова, В. І. Шаховський, Л. Г. Бабенко, Н. А. Лук'янова та інших. Лінгвістами визнається специфіка даної лінгвістичної категорії поряд з іншими компонентами конотативної складової лексичного значення слова та необхідність їх глибинного дослідження на основі визначених мовних одиниць, таких як прикметники, адже таке дослідження дає можливість простежити особливості використання носіями мови певних слів з прагматичною метою.

Новизна обраної тематики полягає в орієнтації сучасних лінгвістичних досліджень на вивчення змістовного аспекту мови та дослідження функціонально-семантичної категорії емотивності в її мовних і мовленнєвих засобах реалізації, зокрема в структурі англійських ад'єктивів. Науково-методологічна база роботи передбачає узагальнюючий огляд термінології обраної тематики в лінгвістиці та добір ілюстративних матеріалів, які яскраво демонструють втілення психологічної категорії емоційності в мові та мовленні, що дає змогу співвіднести одиниці, що розглядаються з системою англійської мови загалом.

Вивчення емоцій є винятково важливим для розуміння найширшого кола проблем індивідуального досвіду та людської діяльності в цілому. Багатогранність, неповторність та неоднозначність варіацій емоцій значно ускладнюють їх пізнання та вивчення. У психології питання визначення емоцій є таким же важким, як і оволодіння ними [13, с. 3–4]. Наприклад, видатний психолог О. М. Леонтьєв визначає емоції як психологічні стани людини, «які мають чітко виражений ситуаційний характер, тобто виражають оцінне особистісне ставлення до ситуацій, які виникають або є можливими, до своїх проявів в них і своєї діяльності» [10, с. 77–78]. В свою

чергу, К. Е. Ізард називає емоцією «дещо, що переживається як почуття (feeling), яке мотивує, організовує та направляє сприйняття, мислення та дії» [8, с. 27].

Якщо емоція як психологічна категорія є відображенням в свідомості людини її ставлення до навколишньої дійсності, то результат її перевтілення в мовну категорію називають емосемізмом або емотивом, який вважається «мовною одиницею в семантичній структурі якої є емоційна частка у вигляді семантичної ознаки, семи, семного конкретизатора, знання, завдяки чому ця одиниця адекватно вживається всіма носіями мови для вираження емоційного ставлення чи стану» [12, с. 24–25]. Емотиви не співвідносяться безпосередньо, як це роблять індикативні слова, з предметами та явищами дійсності. Вони співвідносяться, в першу чергу, з типізованими емоціями, які викликаються цими предметами. Проте, на відміну від ментальних станів, які досить легко вербалізуються суб'єктом, описати емоції номінативними одиницями є завданням не з легких, адже «слову, що позначає емоцію, майже неможливо дати пряме лексикографічне пояснення» [2, с. 12]. Крім того, неможливо встановити відповідні засоби вербалізації для кожної емоції, тому що, з одного боку, для вираження одних і тих же емоцій використовуються різні мовні засоби, а з іншого, одні й ті ж мовні засоби можуть бути використані для вербалізації різних емоцій.

Серед вчених-лінгвістів і досі відсутній єдиний погляд, які саме лексичні засоби мови слід зараховувати до емотивної лексики: І. В. Арнольд [3] виключає зі складу емотивів слова, що називають емоції та почуття; Е. Вайгль [4] вважає, що до емоційної лексики слід зараховувати слова, які є носіями інформації про емоційне ставлення мовця до дійсності, тобто слова з об'єктивно притаманним їм емоційним значенням. Тобто, лексика, що називає емоції, має асоціативно-емотивний характер, тому що вона, не виражаючи емоції, асоціативно відправляє свідомість мовця до сфери емоцій [12, с. 93]. Вона є лише логічною думкою мовця про почуття, тоді як лексика, що виражає емоції є безпосередньою їх маніфестацією в мовленні та супроводжується внутрішнім і зовнішнім переживанням мовця. Саме цей тип мовних засобів має емотивний характер, їх основною та невід'ємною характеристикою є емотивність. Таким чином, основним принципом зарахування слова до рядів емосемізмів, на думку більшості лінгвістів, є зовнішня функціональна ознака: якщо слово виражає чи здатне виражати емоції, то воно є емотивним.

Емотивна лексика значно відрізняється від номінативної, адже її семантичним призначенням є не тільки номінація денотата, але й вираження емоційного ставлення мовця до ситуації спілкування чи до предмету мовлення. Цікавим є той факт, що в мові переважають емотиви несхвалення [12, с. 57], тобто емоції засудження, догани, тощо можуть виражатися набагато різноманітніше, ніж схвалення: «Now she could enjoy herself without fear. But as she accompanied Dolly to the bar, Julia thought how **disgusting** men were... It gave Julia a **nasty** turn... She could always cry easily, and she was really so **miserable** now that she did not have to make even a small effort» [15, с. 113–151].

Внутрішня форма слова будь-якого слова, зокрема і емотива є надзвичайно складною семантичною структурою та містить в собі цілий ряд складових [1, с. 130–131], серед яких різні дослідники виокремлюють два (денотація та конотація) або три (конотація, денотація та образний компонент) макрокомпоненти, які відносяться відповідно до логіко-предметної, емотивної та функціонально-стилістичної сфери.

Денотативний макрокомпонент складає понятійну частину лексичного значення, а конотативний відображає ставлення мовця до ознак денотату. Обидва компоненти тісно пов'язані між собою в структурі семантики слова, адже денотація відображає основні понятійні ознаки номіната, а конотація відповідає за їх оцінку та емоційне ставлення мовця до них, за рахунок чого створюється прагматичний ефект від значення слова для людини.

Зарубіжні та вітчизняні лінгвісти часто підкреслюють у конотації ознаку додатковості до денотативного аспекту значення та стверджують, що конотація є вторинною стосовно денотації. Особливо дискусійною серед лінгвістів є проблема природи конотації, адже дослідники висловлюють протилежні думки щодо її мовного або мовленнєвого походження. Системність конотації та її закріпленість в лексичному значенні як додаткового змісту визнається у випадку реалізації нею емотивної функції мовних одиниць, тобто функції втілення емоційно-оцінного ставлення мовця до дійсності. Якщо ж ситуація передбачає спеціальний вплив на реципієнта задля створення прагматичного ефекту, мова йде про мовленнєву (ситуативну, узуальну) природу конотативного значення, проте вона не виключає попередню функцію, адже постулювання системно-мовного характеру конотації майже завжди передбачає її мовленнєву реалізацію [12], яка безпосередньо пов'язана з вираженням суб'єктивного ставлення мовця не до денотату, а до конкретного адресата або предмета повідомлення: «For God's sake don't look so **unhappy**. I can't bear it. Oh, Julia, Julia, I love you so much, I can't make you so **miserable**. I'll accept anything. I'll make no demands on you» [15, с. 98].

За своєю структурою конотативний аспект значення слова є досить складним, а тому при традиційному розумінні до його складових лінгвісти зараховують такі супутні логіко-предметному змісту компоненти як емотивність (емоційність), оцінність, експресивність (інтенсивність), образність та інші. В лінгвістичних дослідженнях зазначені компоненти розглядаються в різних комбінаціях. Наприклад, Л. М. Васильєв визначає конотацію як результат логічно слабо розчленованого відображення дійсності, що пов'язаний з чуттєво-ситуативним мисленням та зараховує до його складу експресивно-образний, емоційно-образний, емоційно-оцінний та модально-оцінний зміст [5, с. 91]. Крім того, деякі науковці називають в рамках конотації прагматичний, національний, ідеологічний і культурологічний компоненти, а тому говорять про додаткові її відтінки, зумовлені соціальними, культурними та ситуаційними аспектами комунікації. Таким чином, конотація є багатоплановим і чітко структурованим утворенням, елементи якого виконують надзвичайно важливі функції в мові та мовленні: емотивність відображає емоційне переживання певного явища суб'єктом, експресивність володіє здатністю підсилувати вплив на адресата мовлення, оцінність відповідає за позитивну чи негативну реакцію мовця, стилістичний елемент має за мету виявити належність слова до певної сфери спілкування, інтенсивність відповідає за ступінь прояву певної ознаки об'єкта.

Емотивно-оцінне ставлення мовця до позначуваного є одним зі смислових компонентів конотації та доповнює раціональну оцінку, що входить до змісту одиниці мови. В системі лексичних засобів є велика кількість одиниць, зміст яких є результатом взаємодії в слові чуттєвого та раціонального, номінативних і стилістичних (оцінних) компонентів [11, с. 95]. До цих засобів, безумовно, належать і ад'єктивні одиниці, адже вони відображають не тільки зовнішній, але й внутрішній світ людини, її відношення до оточуючої дійсності, яка, як правило, має ціннісний характер.

Конотативний макрокомпонент лексичного значення є домінуючим у прикметниках відповідно до їх комунікативної функції; в такому випадку основними в їх структурі стають емотивні, оцінні та експресивні складові, на протигагу понятійному компоненту. Саме це визначає семантичну спеціалізацію емотивних прикметників, адже для ад'єктивів як класу слів у загальному характерно поєднання семантичної та прагматичної функцій, а тому роль конотативного компонента в словах даної частини мови є особливо вагомим [7, с. 54–55].

Для сучасної англійської мови [14] характерно функціонування емотивних прикметників, що характеризуються різноманітністю оцінної семантики та володіють певною експресією: *considerate* – *always thinking of what other people need or want and being careful not to upset them*; *disgusting* – *extremely unpleasant and making you feel sick, shocking and unacceptable*; *exuberant* – *happy and full of energy and excitement*; *foolish* – *a foolish person behaves in a silly way or looks silly*; *harassed* – *anxious and tired because you have too many problems or things to do*; *unhappy* – *feeling worried or annoyed because you do not like what is happening in a particular situation*; *infuriating* – *very annoying*; *miserable* – *extremely unhappy, for example because you feel lonely, cold, or badly treated*; *nasty* – *nasty behaviour or remarks are extremely unkind and unpleasant*; *pompous* – *someone who is pompous thinks that they are important, and shows this by being very formal and using long words*; *sympathetic* – *caring and feeling sorry about someone's problems*; *tender* – *and careful in a way that shows love*; *vain* – *someone who is vain is too proud of their good looks, abilities, or position – used to show disapproval*.

За своєю семантикою прикметники є надзвичайно багатоплановими, адже сигніфікативний характер їх значення зумовлює безліч семантичних особливостей цих одиниць, насамперед, це об'єднання в їх структурі семантичного та прагматичного аспектів мови, що відображається в значенні цих лексичних одиниць та в їх вживанні. Як стверджує О. М. Вольф [6], для прикметників як класу слів характерна наявність суб'єктивно-оціночних значень та відповідних конотацій, а це означає, що в семантиці прикметників відображається власне семантичний і прагматичний плани висловлювання, на відміну від інших частин мови, в яких зв'язок цих аспектів реалізується тільки у висловлюванні.

Досліджені емотивні прикметники є оцінними щодо понять «добре/погано», а також характеризуються експресивністю, а тому ці слова не можуть не мати прагматичного навантаження в реченні: «**Pompous** old ass, she hissed as she went down in the lift... I know all about it now. To tell you the truth I think it's rather **disgusting**». [15, с. 169–179].

Таким чином, конотація прикметника як частина його семантики має поліструктурний семний характер і тісно взаємодіє з екстралінгвістичними чинниками, адже всі додаткові семантичні, стилістичні чи прагматичні відтінки значення слова будуються саме на її основі.

Проведене дослідження робить певний внесок у розробку теорії емотиології в лінгвістиці та аналізу емотивних прикметників в теорії лексичної семантики. Перспективи використання та подальшого дослідження даної тематики полягають у глибинному аналізі семантичної структури англійських емотивних ад'єктивів, їх прагматичної функціональності та вивченні їх основних лінгвістичних особливостей.

Література:

1. Антрушина Г. Б. Лексикология английского языка: учеб. пособие для студ. вузов, обуч. по пед. спец. / Г. Б. Антрушина, О. В. Афанасьева, Н. Н. Морозова. – 3-е изд., стер. – М.: Дрофа, 2001. – 387 с.
2. Апресян В. Ю., Апресян Ю. Д. Метафора в семантическом представлении эмоций / В. Ю. Апресян, Ю. Д. Апресян // Вопросы языкознания. – 1993. – № 3. – С. 12-35.
3. Арнольд И. В. Стилистика современного английского языка / И. В. Арнольд. – 3-е изд. – М.: Просвещение, 1990. – 300 с.
4. Вайгла Э. А. О разновидностях эмоциональной лексики / Э. А. Вайгла // Труды по русской и славянской филологии. – № 14. – Тарту, 1970. – С. 75–78.
5. Васильев Л. М. Современная лингвистическая семантика: Учебное пособие / Л. М. Васильев. – 2-е изд., доп. – М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. – 192 с.
6. Вольф Е. М. Грамматика и семантика прилагательного / Е. М. Вольф. – М., 1978. – 201 с.
7. Деева И. М. Полисемия и моносемия в сфере английских прилагательных: учебное пособие к спецкурсу / И. М. Деева. – Л.: ЛГПИ им. А. И. Герцена, 1988. – 67 с.
8. Изард К. Э. Психология эмоций / К. Э. Изард. – СПб.: Издательство «Питер», 1999. – 464 с.
9. Колшанский Г. В. Лингво-гносеологические основы языковой номинации / Г. В. Колшанский // Языковая номинация. – М., 1977. – С. 140.
10. Леонтьев А. Н. Потребности, мотивы, эмоции / А. Н. Леонтьев // Психология мотивации и эмоций. – М.: ЧеРо, 2002. – 751 с.
11. Уфимцева А. А. Лексическое значение: Принципы семиологического описания лексики / А. А. Уфимцева. – М.: Едиториал УРСС, 2002. – 240 с.
12. Шаховский В. И. Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка / В. И. Шаховский. – М.: ЛКИ, 2008. – 208 с.
13. Handbook of Emotions / edited by Michael Lewis, Jeannette M. Haviland-Jones, Lisa Feldman Barrett. – The Guilford Press, 2008. – 848 p.
14. Longman Dictionary of Contemporary English. – Harlow: Longman, Pearson Education, 2009. – 2082 p.
15. Maugham W. S. Theatre / W. S. Maugham. – Vinnizja: Nova Knyha, 2002. – 312 p.